

(560) CYNODON DACTYLON P. *Gevingerde Hondstand F. B. Sept. I, 1. p. 71.* — *Syn. Panicum L.* — *Digitaria Dact. Scop.* — *Gr. in Z. en M. Europa*, waar de wortel voor RAD. GRAMINIS verzameld wordt, en nog rijker aan suiker is dan deze, zoo dat hij denzelfven geheel kan vervangen.

B. PL. CRYPTOGRAMICÆ. BEDEKT BLOEIJENDE PLANTEN.

De werktuigen der vruchtmaking onvolkomen, eenvoudig, zaden zonder kiem, bij de kieming door uitzetting de plant vormend.

Classis III. ENDOGENÆ CRYPTOGRAMICÆ.

BINNENWAARTS GROEIJENDE BEDEKT BLOEIJENDE
PLANTEN.

Bouw der stammen als bij Class. II; bloemen onvolmaakt of onduidelijk zichtbaar.

Fam. LXXIII. EQUISETACEÆ RICH.

Fructificationes terminales, dispositae in amentum conicum, squamis pellatis intus floriferis constans. Involucella bivalvia. Semina sphaerica numerosa nuda, filamentis 4 polliniferis hygrometricis apice dilatatis circumplicata. — (K. I. 242).

De *Paardestaartachtigen* zijn kruiden met geleeede en met eenbladige scheeden omgeven stengen, met kransvormende takken, in houding eenigzins naar *Coniferae* gelijkende. Zij hebben eenen onderaardschen geleeeden, kruipenden wortelstok. Zij groeijen hoofdzakelijk in de gematigde gewesten.

I. EQUISETUM L. Character idem ac Familiae.

(561) 1. E. ARVENSE L. Caule sterili hysteranthio subscabro, striis circiter duodenis, vaginae dentibus totidem, ramis scabriusculis tetragonis; caule fructifero pallido vernali, vaginis laxis; vaginae dentibus 12. *Akker Paardestaart F. B. Sept. II, 1. p. 7.* — *Gr.* op de akkers enz. van Europa, Azië en N. Amer. — *Bl.* voorjaar. 2 $\frac{1}{2}$. — *Ic. Bat.* 400. D. 10, 11. H. VIII. 48.

(562) 2. E. HYEMALE L. Caule sterili a fructifero non diverso, subnudo scabro fistuloso striis et vaginae dentibus fere 18, dentibus pilosis aut evanidis. *Ruw P. of Schaafstroo F. B. Sept. II, 1. p. 2.* — *Gr.* op vochtige plaatsen als de voorg. — *Bl.* Jul. Aug. 2 $\frac{1}{2}$. — *Ic. Engl. Bot.* 915.

G. D. Van beiden de stengen: HERBA EQUISETI MINORIS (van N°. 1) en MAJORIS seu MECHANICI (van 2).

E. Weinig reuk, smaak zwak zoutachtig-zamentrekkend.

B. Eigenaardige extractstof en equisetum-zure zouten, in de asch veel silica.

W. en *G.* Als diureticum en ligt adstringens, in onze tijden op nieuw aanbevolen.

De overige soorten van dit geslacht (verg. F. B. sept. t. a. p.) hebben soortgelijke doch sterkere krachten, en moeten derhalve met voorzichtigheid worden aangewend. Verg. V. G. p. 23. BRACONOT ontleedde E. fluviatile: in alcohol onopl. extract 1,00, zuikerachtige in alcohol opl. stof 0,86, vetstof en chlorophyll 0,08, stikstofhoudende 0,02, pectin 2,26, Equisetas Magnesiae 1,11, Acetas M. 0,14, houtvezels 5,30, Silica 4,32, Sulphas Potassae 1,02, S. Calcis 1,22, Chlorur. Calcii 0,98, Phosphas Potassae 0,01, kalkaarde, sporen van Acetas Calcis, A. Magnesiae, was, enz. 0,20, water 81,33.

Fam. LXXIV. FILICES R. BR.

Fructificationes gregariae, juniores saepe indusio tectae, in facie inferiore frondis sitae, in paucis spurie terminales spicatae. Masc. ? minutissimae, sparsae in foliis juvenilibus, membrana tenui tectae. Fem. Capsulae 1-loculares, saepius annulo articulato elastice dissiliente cinctae rarius bivalves, seminulis numerosis minutissimis repletae. — (K. I. 238).

De *Varens* vormen eene der schoonste familien des plantenrijks en bestaan meestal uit kruiden, zelden tot boomen opgroeijende. De eenvoudige, ingesneden of gevinde bladen hebben eene krulvormige bladplooijing (*vernatio circinalis*) en dragen op de achterzijde de zaaddoosjes, welke in hoopjes (*sori*) bij elkander staan, en vóór de ontwikkeling door de opperhuid bedekt zijn, welke naderhand veelal als een dun dekvliesje (*indusium*), zichtbaar is. De meeste, schoonste en zelfs boomachtige vormen groeijen in de tropische gewesten, vooral op de eilanden; in koudere en hoogere gewesten worden zij veel zeldzamer.

Eigenschappen. De onderaardsche wortelstok (de eigenlijke steng) bevat gewoonlijk veel zetmeel, meestal verbonden met een scherp beginsel, hetwelk van harsige natuur schijnt te wezen, en bitter-zamentrekkend van werking, veelal anthelmintisch, zeldzamer purgerend. De bladen bevatten veel slijm, met eene kleine hoeveelheid van ligt zamentrekkende en somtijds geurige stoffe verbonden, welke in zeer weinigen in eene meer aanzienlijke hoeveelheid voorkomt.

Trib. I. POLYPODIACEÆ HOOK. Capsulae 1-loculares, annulo articulato elastico longitudinali instructae, transversim rumpentes.

I. POLYPODIUM L. excl. sp. Sori subrotundi sparsi nudi.

(563) 1. P. VULGARE L. Fronde profunde pinnatifida, lobis oblongis crenulatis, obtusis, approximatis, stipite paleaceo. *Gewone Boomvaren F. B. Sept. II, 1. p. 17.* — *Gr.* op rotsen, muren, oude boomstammen, langs wallen door geheel Europa, N. Amer. en Azië. 2. — *Ic. D. 15. Bat. 439.* — *Variat:* lobis serratis.

G. D. De wortelstok: RADIX POLYPODII seu RADIX FILICULÆ, seu POLYP. QUERCINI.

E. Riekt onaangenaam; smaak aanvankelijk zoet, dan onaangenaam bitterachtig.

B. Eene gele vette olie van scherp-bitteren smaak 8 p. C., weekhars, gewone extractstof, zoete extractstof, looistof (PFAFF en BUCHNER) — Eene aan Sarcocolla gelijkende stof, manna-suiker, suiker, eiwit, vogellijm, vette olie, appelzuur, extractstof, zouten, (DESFOSSÉS). BERZELIUS vondt de zoete stoffe zeer overeenkomende met glycyrrhizine.

W. De afscheiding der slijmvliezen bevorderend, verzachtend.

G. Soms tijds in borstziekten.

P. EXTRACTUM POLYPODII en bestanddeel van andere praep. comp., thans ongebruikelijk.

(564) 2. P. CALAGUALA RUIZ. Gr. op de bergen van Peru. 2. De RADIX CALAGUALAE is in Peru als resolvens, expectorans en diaphoret. beroemd. Gedroogd werkeloos. Bevat volgens VAUQUELIN scherpe vette olie, roode kleurstof, iets suiker, gom en zetmeel. In plaats der echte, wordt ook de wortel van P. CRASSIFOLIUM L. en ACROSTICHUM HUACSARO R. verzameld.

II. ASPIDIUM SW. Sori subrotundi. Indusia solitaria orbiculata seu reniformia, medio vel latere affixa.

B. (565) 1. A. FILIX MAS SW. Fronde bipinnata, pinnulis oblongis crenatis obtusis apice serratis, rhachi stipiteque paleaceis. *Mannetjes Boschvaren F. B. Sept. II, 1. p. 19.* — *Syn. Polypodium f. m. L. Nephrodium R. Br.* — Gr. in bosschen enz. in Europa, Azië en N. Amer. — *Bl. Jun. Aug. 2.* — *Te. D. 19.*

G. D. De onderaardsche wortelstok: RADIX FILICIS seu FILICIS MARIS. — Vroeger, doch hoogst zeldzaam, HERBA EN TURIONES.

E. Riekt onaangenaam, gedroogd zwakker; smaak aanvankelijk walgelijk zoet, dan scherp-bitter. Het kruid veel zwakker.

B. 100 d. des droogen wortels: groen-bruine stearine 3,88, bleek-groene oleïne met sporen van vlugtige olie 2,22, scherpe zamentrekkende hars 6,22, ac. tannicum met iets suiker en appelzuur 31,53, zetmeel, gelijk aan dat van Ysl. mos, 11,11, vezels 45,00; deze bevatten 2,53 p. C. asch, welke vooral uit zwavelzure potasch, Phosphas, Carbonas Magnesiaë enz. bestaat. (WACKENRODER). Volgens ZELLER geeft 1 $\mathcal{R}$ wortel met aether 13–14 drachmen of 10–11 p. C. vette olie.

W. Sterk anthelmintisch, van de vette olie afhankelijk.

G. Tegen ingewandswormen, vooral lintworm, in POEDER (2–3 dr., met een purgans) en het

P. EXTRACTUM OLEO-RESINOSUM seu OLEUM FILICIS MARIS. — Een bestanddeel van vele geheime middelen tegen lintworm, als van NUPFER ENZ.

Verwisseling heeft ten eerste ligtelijk plaats met het menigvuldiger voorkomende *A. filix foemina Sw.* (*Asplenium f. f. Bernh.* — *Polyp. f. f. L.*) waarvan wij hier de diagnose bijvoegen: Fronde bipinnata, pinnulis oblongo-lanceolatis, inciso-serratis,

serraturis 2—3- dentatis, acutis, soris oblongis angustis. *Fijngetande Streepvaren F. B. Sept. II, 1. p. 21.* — Moeijelijker wordt de onderscheiding, wanneer men alleen den wortel voor zich heeft. Deze veel kortere onderaardsche wortelstok heeft namelijk eene schuinsche opstijgende rigting, niet horizontaal zoo als bij den echten Filix mas; gedroogd zwart. *Ten tweede met A. dilatatum W. Verbreedde Boschvaren F. B. Sept. II, 1. p. 18.* Fronde bipinnata, pinnulis oblongis distinctis, incispinnatifidis, segmentis mucronato-serratis stipite paleaceo. — De wortelstok ligt horizontaal onder de aarde en is gedroogd roodbruin van kleur zoo als van Filix mas. — De schubvormige overblijfsels van alle aanverwante soorten, welke als vervalsching voorkomen, zijn dunner, meer of minder verdroogd en veel minder vleezig. Zijn de bladen aan den wortel aanwezig, kan men uit derzelver gedaante ligtelijk iedere vervalsching herkennen.

III. ADIANTUM L. Capsulae in soros marginales dispositae, apicibus venarum discretis impositae. Indusia margini frondis continua, receptaculo adnata, introrsum libera.

(566) 1. A. CAPILLUS VENERIS L. Fronde 2- pinnata foliolis ovalo-cuneatis lobatis serrulatis, laciniis fertiliis soro terminatis, rhachi laevis nitida. — *Gr.* op de rotsen van Z. Europa. — *Bl.* Jun. Sept. 24. — *Ic. D. 17.*

G. D. Het gansche loof: HERBA CAPILLORUM VENERIS.

E. Riekt iets geurig, smaak iets zoetachtig, dan zamentrekkend bitter.

B. Looi- en bittere extractstof.

W. Zwak zamentrekkend, de afscheiding der slijmvliezen en huid bevorderend.

G. Weleer tegen borstziekten, thans alleen de

P. STRUPUS CAPILL. VEN. — De *Herba* een bestanddeel der SPEC. PECT. AUGUSTANORUM. Hetgeen thans als *Syrop de Capillaire* voorkomt, is gewoonlijk suikerstroop met een geurig bijvoegsel.

(567) 2. A. PEDATUM L. Fronde pedata, stipiteque laevissimis, foliolis dimidiato-oblongis obtusis margine superiore lobato-crenatis, soris solitariis. — *Gr.* in N. Amer. — *Bl.* Aug. Sept. 24 — *Ic. D. 18.*

G. D. HERBA ADIANTI CANADENSIS seu CAPILLORUM VENERIS

CANADENSIS, iets zamentrekkender dan de voorg., in Frankr. en Amer. zoo als deze gebruikelijk.

(568) ASPLENIUM RUTA MURARIA L. *Steenruite Streepveen* F. B. Sept. II, 1. p. 23. — Gr. alom op muren, ♀. — Ic. D. 16. Bat. 60. Gaf vroeger HERBA RUTÆ MURARIÆ seu ADIANTI ALBÆ.

(569) A. TRICHOMANES L. *Haarsteelige Streepv.* F. B. Sept. II, 1. p. 21. — Gr. als de voorg. zeldzamer ♀. — Ic. D. 16. gaf HERBA TRICHOMANES seu ADIANTI RUBRÆ. Smaak zeer weinig adstringerend.

(570) A. ADIANTUM NIGRUM L. Gr. in de bosschen op de bergen van Europa. — ♀. Ic. D. 16. — Gaf HERBA A. NIGRÆ. Alle drie hebben soortgelijke eigenschappen als HERBA CAPILL. VEN., doch zijn minder aangenaam van smaak en waren weleer als resolv. expector. gebr.

(571) SCOLOPENDRIUM OFFICINARUM SM. *Gewone Hertstong* F. B. Sept. II, 1. p. 23. — Syn. Asplenium Scolopendrium L. Gr. in Europa. ♀. Gaf vroeger HERBA SCOLOPENDRII seu PHYLLITIDIS seu LINGUÆ CERVINÆ. — Een zacht mucilaginoso-adstringens. In nieuwere tijden als Thee bij borstziekten aanbevolen.

(572) GYMNORRANHE CETERACH SPR. *Geschubde Naaktstreep* F. B. Sept. II, 1. p. 14. — Syn. Asplenium Ceterach L. — Gr. met de voorg. — Gaf HERBA CETERACH seu ASPLENI, in catarrhus, miltziekten enz. gebr.

(573) PTERIS AQUILINA L. *Adelaars Randveen* F. B. Sept. II, 1. p. 25. — Ic. Bat. 445. — Gr. algemeen in de Europ. bosschen, ♀. Gaf RADIX PTERIDIS AQUILINÆ seu FILICIS FOEMINEÆ, adstring. en anthelminth. De wortel bevat bittere extractstof met iets zamentrekkende stof, Ac. malicum, Murias Potassae 6,21, vette, scherpe, eigenaardig riekende stof 0,48, groene hars 0,19, eene naar was gelijkende stof 0,03, slijm 5,06, zetmeel 33,51, vezel 54,35—99,83. In 100 d. (WACZENRODER).

Trib II. OSMUNDACEÆ Mart. Capsulae annulo incompleto.

(574) OSMUNDA REGALIS L. *Grootz Pluimveen* F. B. Sept. II, 1. p. 15. — Gr. in Europ. ♀. De vrucht dragende toppen van het loof gaven JULI OSMUNDÆ, en het parenchijma van den wortelstok: MEDULLA RADICIS OSM. als adstring., anthelm. enz. In

nieuwere tijden heeft men het extract des wortels (RAD. O. R.) op nieuw tegen rhachitis geroemd.

Trib. III. OPHIOGLOSSÆ R. Ba. Capsulae exannulatae.

(575) BOTRYCHIUM LUNARIA SW. *Trosdragend Maankruid* F. B. Sept. II, I. p. 13. — *Syn.* Osmunda Lunaria L. — *Gr.* in Europ., N. Azië. 2. — *Ic. D.* 14. Gaf de zwak zamentrekkende HERBA LUNARIE seu L. BOTRYDOS, thans zeldzaam als bestanddeel van PULV. AD SCIRRHOS gebr.

(576) OPHIOGLOSSUM VULGATUM L. *Gemeene Adderstong* F. B. Sept. t. a. p. — *Gr.* met de voorg. De geheele pl., als HBA OPHIOGLOSSI gebr. van slijmig-zoeten smaak, ligt adstring. *Ic. H.* VI. 48.

Fam. LXXV. LYCOPODIACEÆ RICH.

Fructificationes crustaceae, sessiles ad axillas foliorum et tunc axillares, nunc bractearum et tunc spicatae. Capsulae tri-tetra-coccae uni-vel raro 2-3-loculares, nunc uniformes, seminula multa foventes; nunc biformes; aliae 2-valves pulvere farinaceo, e granulis tetraëdris glabris vel papilloso-spinulosis quaternatim cohaerentibus, foetae; aliae 3-4-coccae, 3-4-valves, corpusculis paucis subglobosis, vertice rhapshe tricurri notatis, foetae. — (K. I. 237).

De *Lycopodiaceën* zijn gewoonlijk overblijvende kruiden, zelden heesterachtig, met kleine, eenvoudige, overliggende blaadjes, uit wier oksels wortelvezeltjes ontspruiten. Zij groeijen over de geheele aarde, in groot aantal tusschen de keerkringen, en be-
minnen, op het noordelijk halfroend, de hoogere landstreken.

Eigenschappen zijn weinig bekend. Enkelen oefenen eene krachtige *drastische emetische* werking uit, en kunnen zelfs *giftig* worden.

I. LYCOPIDIUM L. Capsulae vel uniformes 1-loculares, 2-valves granulis hispidulis plenae vel 2-formes 3-4-valves, globulis majoribus paucis.

B. (577) I. L. CLAVATUM L. Caule repente, ramis ascenden-

tibus, f. sparsis linearibus enerviis apice setigeris, spicis geminis cylindricis, squamis ovatis acuminatis eroso-denticulatis. *Gewone Wolfsklaauw* F. B. Sept. II, 1. p. 29. — *Gr.* op de heidevel- den, bergen, van Europa, N. Azië en N. Amer. — *Bl.* Jul. 24. *Ic.* D. 13. H. VIII. 47.

(578) 2. L. ANNOTINUM L. Caule repente, ramis adscenden- tibus, supra bifurcatis, ramulis simplicibus, f. 5- seriatibus, con- fertis, horizontali-patentibus, in ramis annuis appressis, lineari- lanceolatis, acuminatis apice serrulatis, spicis solitariis sessilibus. *Gr.* met de voorg. vooral op de Alpen. — *Bl.* Jul. Aug. 24.

G. D. Van beide soorten de fijne zaadjes of sporen: SEMEN LYCOPODII, LYCOPODIUM, PULVIS LYC. — *Smetpoeder.* Vroeger ook HERBA MUSCI CLAVATI seu TERRESTRIS.

E. Zonder reuk en smaak; op het gevoel vetachtig, in de vlam brandend.

B. Pollenine 89,15, vette olie 6,0, suiker 3,0, en slijmige extractstof 1,5 (BUCHOLZ).

G. Tegen ontvellingen *uitwendig* bij kinderen; tot involveren van *pillen*; ook *inwendig* met arab. gom tot EMULSIE tegen strangurie. — De HERBA is drastisch-purg. en emetisch; obsoleet.

Nog andere soorten geven SEMEN LYCOPODII, als:

(579) 3. L. ALPINUM L. *Alpische Wolfsklaauw* F. B. Sept. II, 1. p. 29. en L. COMPLANATUM L. *Platte Wolfsklaauw* F. B. Sept. t. a. p. Deze laatste bevat: harsig Chlorophyll 5,0, extract 25, zouten van potasch, Magnesia, ijzer, koper enz. 6, on- opl. vezels 64 (JOHN).

Wordt *vervalscht* met het stuifmeel van *denneboomen*, van *Typha* enz. De eigenaardige gedaante der Wolfsklaauwzaadjes, door een vergrootglas waar te nemen, beslist dusdanig bedrog ligtelijk.

4. L. SELAGO L. *Achtrijge W.* — F. B. Sept. II, 1. p. 31. *Gr.* door bijkans geheel Europa, gaf HERBA SELAGINIS seu MUSCI ERECTI seu CATHARTICI, van bitter-zamentrekkenden smaak, sterk drastisch-emetisch zelfs giftig, ongebruikelijk. — *Vergel. V. G.* p. 24.